

Un esbós biogràfic

Sempre m'ha semblat difícil escriure un perfil biogràfic, perquè no és senzill anar més enllà de la informació inerta i esbrinar quines dades són les essencials. Per saber qui era Vicenç Pagès Jordà, cal parlar de la seva obra, perquè, en aquest cas, la vida i l'obra són gairebé una mateixa cosa.

Text > **M. MERCÈ CUARTIELLA**, escriptora i editora

Quan em van encarregar escriure el perfil biogràfic de Vicenç Pagès Jordà vaig dir de seguida que sí, tot i que tinc una relació difícil amb les biografies, perquè sempre em sembla que tenen alguna cosa de falses i d'incompletes: quines dades objectives que puguem aportar en un text ens configuren i ens fan ser qui som? Són unívocs, quantificables, susceptibles de ser arreglats, els elements definitoris de la nostra trajectòria vital? Avui dia, en què totes les dades estan a l'abast de qualsevol amb un sol clic, quin interès pot tenir consignar en un article la data exacta de naixença, o aquella en què es va publicar el primer llibre o es va rebre un guardó important? Podria resultar una mica superflu i poc interessant compondre un escrit que expliqués la vida d'en Vicenç amb un reguitzell d'anys, obres i premis, informació acumulada i extreta d'aquí i d'allà, rigorosa, evidentment, però sense l'ànima necessària per explicar-lo.

I, tanmateix, vaig acceptar l'encàrrec d'escriure'n el perfil biogràfic, perquè sí que penso que té interès saber qui era Vicenç Pagès Jordà, més enllà de la informació inerta; esbrinar què el movia, què l'interessava, què hi havia al darrere d'un projecte artístic de gran envergadura que sempre va estar dotat d'una coherència colossal. I no puc negar que també vaig decidir posar-m'hi perquè me'l sentia una persona propera: amb ell vaig compartir el vici d'escriure, el goig de la lectura, el gust per ensenyar. Com ell, em vaig emparellar a finals dels vuitanta, i vaig tenir

>> *Vicenç Pagès, el 1970.* (Foto: ARXIU FAMILIAR)

el primer fill a mitjans dels noranta. En ell vaig trobar hores de lectura i en les seves obres, motius de reflexió per entendre millor el fet d'escriure.

Us imaginareu, doncs, com n'és, de difícil, trobar-li el to a aquest article. En Vicenç és més que el que en podem computar, més que els llibres que va escriure, més que els premis que va guanyar, els articles que va publicar o les lliçons que va impartir. I, al mateix temps, és també tot això. Aquest, doncs, no serà un perfil biogràfic convencional, sinó més aviat un passeig per l'obra i la vida —o l'obra que és la vida— del nostre enyorat Vicenç Pagès Jordà.

L'època i el lloc en els quals va néixer són importants per entendre'l. Figueres, 1963, un temps en què la dictadura era encara ben viva, però que ja havia superat els rigors més durs de la primera època; en la seva infantesa encara imperaven valors com l'autoritarisme, les aparences o la jerarquia. Podem resseguir com devia ser el Vicenç nen i adolescent a través de les seves obres, que ens han deixat un bon gruix de fragments que ens parlen de la Figueres del moment; ell havia dit, ja

>> *L'escriptor al seu estudi, a Torroella de Montgrí, el 2007. (Foto: ARXIU FAMILIAR)*

En Vicenç és més que el que en podem computar, més que els llibres que va escriure, més que els premis que va guanyar, els articles que va publicar o les lliçons que va impartir. I, al mateix temps, és també tot això.

>> *L'autor amb el grup del Club de Lectura d'Els jugadors de whist organitzat per la Biblioteca Fages de Climent, el 2012. (Foto: JOSEP M. DACOSTA)*

>> Vicenç Pagès, a l'esquerra de la imatge, amb els seus cosins, pels volts del 1971.
(Foto: ARXIU FAMILIAR)

d'adult, que el fet de traslladar la seva residència a Torroella, a prou distància d'on havia viscut els anys de formació —potser els decisius, en què queda esbossat el projecte de qui seràs—, va afavorir que Figueres esdevingués per a ell un escenari de ficció, un lloc conegut i allunyat alhora, com una mena d'estudis cinematogràfics (un Cinecittà de la memòria) per poder ambientar les històries que escrivia. Molts fragments de *La felicitat no és completa* o d'*Els jugadors de whist*, o fins i tot alguns dels relats d'*El poeta i altres*

contes ens parlen de la ciutat d'aquells anys, dels rigors de l'escola encara franquista, de la brutalitat de les relacions entre nois ben joves, de l'inici de l'adolescència, de l'interès per les noies i de les primeres descobertes, de veure el món per un forat. Néixer a Figueres en els anys seixanta era, per força, diferent de néixer a Londres, París o Barcelona. L'espai d'una ciutat petita que esdevenia l'escenari de la primera etapa vital permetia, al mateix temps, control i llibertat, en un ardu equilibri de contradiccions. D'una banda, els

Néixer a Figueres en els anys seixanta era, per força, diferent de néixer a Londres, París o Barcelona. L'espai d'una ciutat petita que esdevenia l'escenari de la primera etapa vital permetia, al mateix temps, control i llibertat, en un ardu equilibri de contradiccions.

perills de la gran ciutat no hi eren, i això permetia una certa permissivitat en els moviments i en la investigació de l'entorn; de l'altra, era un terreny acotat on tothom es coneixia, cosa que implicava ulls vigilants —o atents com a mínim, o tafaners— sobre qualsevol activitat. Intuïm, a través de les vivències dels seus personatges, com devia ser la infantesa d'en Vicenç en aquells temps rònecs i sòrdids, però inevitablement abocats als canvis; hi podem suposar un nen curiós, entre tímid i atrevit, algú que s'interrogava sobre el món. Diuen que el talent no rau a veure coses noves, sinó a veure les coses que veu tothom amb una mirada diferent. A en Vicenç, aquesta mirada no li mancava.

A ell devem la conversió de Figueres en un espai literari. No és que abans no ho hagués estat —Pla, Segarra o el mateix Dalí ja l'havien elevada a aquesta categoria—, però Vicenç Pagès Jordà la retrata a les acaballes del segle xx, i ens la mostra com una realitat quotidiana, sense afinar-li les lletjors; ens l'ensenya tal com la recorda, amb grandeses i misèries, contemporània, en el marc d'una modernitat que avançava, maldestra i tímida, per places i carrers.

Per a tots els que hem nascut a la dècada dels seixanta, els anys setanta i vuitanta són l'etapa daurada, potser perquè hi vam ser criatures moderadament felices —o ingènues, com a mínim— i aquest període ens va dur a la vintena, en què el món ens pertanyia, o això ens pensàvem. També per a en Vicenç aquests anys són significatius, recurrents, gairebé obsessius; ho podem detectar en les múltiples referències musicals i cinematogràfiques d'aquesta època que esquitxen les seves ficcions. Des de Ramon Muntaner fins a David Bowie o The Clash, des de Pasolini fins a Jeff Bridges, tots els fills d'aquell temps ens sentim còmodes amb les referències que ens aporta. La necessitat de revisitar aquesta època potser la trobem, més que en cap altre volum, a *Memòria vintage* (2020), el subtítol de la qual, *De l'home a la Lluna a Pulp Fiction*, ja acota ben bé quins anys vol retratar. En aquesta obra no pot resistir la temptació d'inventariar, amb un cert esperit enciclopèdic, els termes que van definir la realitat d'una època. No ens sorprèn que sigui a través del vocabulari —les paraules, element de fascinació, instrument per

apamar el món—, dels modismes i de les frases fetes que vulgui aprehendre l'atmosfera d'un temps. Una cosa similar succeeix a *La música i nosaltres* (2017), però aquí l'element d'anàlisi és una altra de les seves fixacions, la música, acotada en els anys de la transició i que li permet una mirada reflexiva i lúcida, més enllà de la nostàlgia, sobre el nostre passat.

Sempre he pensat que en Vicenç volia encapsular una època i un espai en els seus textos, una etapa en què havia estat el que solem anomenar «jove», en un sentit restrictiu: l'època de formació, aquella en què descobrim qui som. Com a lectora, no puc evitar la sensació que les novel·les i els relats en què ens en parla esdevenen una mena de flascons on es guarden essències cabdals, fundacionals, de tot el que ens defineix. Vull pensar que hi havia quelcom proustià en aquest impuls de tornar, una vegada i una altra, a aquell temps perdut, a respirar aquella aroma, a copsar una atmosfera que no era meravellosa ni extraordinària, sinó que era senzillament seva, i que per això maldava per recuperar.

En Vicenç deixa l'Empordà i marxa a Barcelona, a l'Autònoma, on estudia periodisme. No ens ha d'estranyar una formació relacionada amb la llengua i l'observació crítica de la realitat: tenia una mirada indagadora, la d'algú que es fixava en els detalls. Des de ben jove comença a treballar als mitjans, des de les primeres tasques a *Catalònia Cultura*, a finals dels vuitanta, o al suplement literari del *Diari de Barcelona* a inicis dels noranta, fins a les col·laboracions al diari *Avui* i al seu suplement literari, o a *El Punt i Pre-sència*, i més tard a *El Periòdic*, *L'Avenç* i la REVISTA DE GIRONA, on va col·laborar fins al final. Opinar, prescriure, destriar el gra de la palla, formava part dels seus interessos. Era algú que tenia coses a dir, i les deia, i això no sempre agradava a tothom.

Aquesta tasca de crític, mai banal, sinó sempre sòlidament apuntalada en l'argumentació i en l'experiència d'escriptor i de lector voraç, i la voluntat de reivindicar la literatura de veritat i d'advertir de la que no ho és tant, apunten cap a un altre dels aspectes als quals va dedicar atenció: la creació d'un cànon literari. Aquesta intencionalitat queda palesa a *Un tramvia anomenat*

text: El plaer en l'aprenentatge de l'escriptura (1998), en el qual, a més de defensar la necessitat de conèixer a fons uns escriptors que ens poden servir de model, formula un seguit de veritats i principis sobre l'ofici d'escriure. Pagès parteix de la hipòtesi (ben raonable, d'altra banda, però ja sabem que el sentit comú no sempre és el que impera) que, si volem ser competents a l'hora d'elaborar un text,

Opinar, prescriure, destriar el gra de la palla, formava part dels seus interessos. Era algú que tenia coses a dir, i les deia, i això no sempre agradava a tothom.

>> L'autor, amb Camil-la Massot Kleiner, dedicant Dies de frontera al restaurant L'Horta de Can Patxei, a Gualta, Baix Empordà, el 2014. (Foto: JOSEP M. DACOSTA)

>> Vicenç Pagès, Berta Pagès i Joan Riera durant la presentació a Torroella de Montgrí de *Montgrí de La lletnia viatgera*, l'únic conte infantil publicat per l'escriptor empordanès, el 2013. (Foto: ARXIU FAMILIAR)

hem de començar nodrint-nos de bones lectures, que sumarem al talent i a la tècnica, al treball i a l'enginy; l'ofici d'escriptor s'aprèn escrivint, però, sobretot, llegint, i aquesta era una màxima incontestable per a l'autor.

El mateix esperit anima *De Robinson Crusoe a Peter Pan: Un cànon de literatura juvenil* (2006), on ja queda clar des del subtítol quina és la intenció del text. La reivindicació dels clàssics —Stevenson, Melville, Austen, Kipling, Verne, Twain— és primordial, en contraposició a una literatura més actual (pensem que parlem de lectures per a joves), sovint més trivial i mediocre. Aquest voler prendre els clàssics com a models necessaris —però que també poden ser qüestionats i revisats, lluny de la cotilla academicista que envolta l'estudi de la literatura catalana—, la trobem a *Clàssics revisitats* (2018), on es recullen cinquanta-sis articles publicats a la REVISTA DE GIRONA sobre escriptors d'aquesta banda del país nascuts abans de 1920.

Al llarg de la seva trajectòria, ens anem trobant un Vicenç crític, assagista, contista, novel·lista... i m'imagino que tothom té el seu preferit. A mi, potser per afinitats, m'interessa la

seva construcció d'un món literari sòlid que és, a parer meu, un dels pals de pal·ler de la seva obra. La primera fita important que hi trobem es remunta al ja llunyà 1989, data en què guanya la Biennial de Barcelona en l'apartat de literatura i, segurament esperonat per aquest guardó, treu el seu primer llibre de contes l'any següent, el 1990, *Cercles d'infinites combinacions*. Aquest primer recull és, com posteriorment

va dir ell mateix, un mostrari de possibilitats, moltes de les quals veurem desenvolupades a la seva obra posterior. L'any 1995 apareix *El món d'Horaci*, una novel·la ambiciosa, que explora la frontera entre l'assaig i la literatura i indaga sobre la construcció del text narratiu d'una manera suggeridora; el relat esdevé, alhora, ficció i metaficció, un experiment desbordant en què el Vicenç narrador es fusiona amb el Vi-

>> Vicenç Pagès va guanyar la XII edició del Premi de Narrativa M. Àngels Anglada a obra publicada que atorga l'Institut Ramon Muntaner de Figueres amb la novel·la *Dies de frontera*. A la imatge, amb Adrià Pujol i Josep Fernández en l'acte de lliurament del premi, el 2015. (Foto: JOSEP M. DACOSTA)

cenç que reflexiona sobre l'artefacte literari. Un parell d'anys després vindrà *Carta a la reina d'Anglaterra* (1997), en què l'autor ens ofereix un relat farcit d'elements que van més enllà de la història que explica. A *En companyia de l'altre* (1999), guardonada amb el Premi Documenta 1998, Pagès torna al gènere del conte, aquesta vegada explorant el tema del doble. La novel·la següent, *La felicitat no és completa* —traduïda posteriorment al castellà per ell mateix—, també és una obra guardonada, aquesta vegada amb el Premi Sant Joan de novel·la 2003; ens hi explica episodis de la biografia d'un dels personatges que tindran una presència continuada a la seva obra, Àngel Mauri, que ja havia aparegut i que tornarà a aparèixer en la seva narrativa. L'any següent, el 2004, és novament guardonat, ara amb el Premi Mercè Rodoreda pel recull *El poeta i altres contes*, un conjunt de relats que ell mateix qualifica de més desimbolt que els anteriors. El 2009 és l'any de la novel·la *Els jugadors de whist* (Premi Joan Crexells de narrativa 2009, Premi El Setè Cel de Salt 2010), imprescindible per a qualsevol figuerenc i, alhora, interessantíssima per a altres lectors que no tinguin la referència local; hi fa una revisió lúcida i intel·ligent de les dècades del final de segle, en la qual l'autor converteix en universal el microcosmos figuerenc. El Premi Sant Jordi li arriba uns anys més tard, el 2013, amb *Dies de frontera*, una obra amb uns protagonistes que tenen problemes per gestionar les relacions personals (les més necessàries i difícils), i que va ser guardonada també amb el Premi de Narrativa Maria Àngels Anglada 2015, un guardó que atorga l'Institut Ramon Muntaner de Figueres, el centre educatiu on es va formar i que té una significativa presència al seu univers de ficció. La seva última novel·la, *Robinson* (2017) suposa un pas més enllà en la seva narrativa. Aquí ja no explora un protagonista en relació amb l'entorn o amb els altres, sinó que indaga en un personatge solitari, voluntàriament aïllat. L'any següent veu la llum l'antologia *Exorcismes*, amb una recopilació revisada d'alguns dels contes publicats al llarg de dues dècades.

Com a bon lector que era, en Vicenç també tenia ànima de recol·lector. Ja en un llunyà 1991 va publicar *Grande-*

>> Vicenç, Camil·la i Berta, el Nadal del 2002. (Foto: ARXIU FAMILIAR)

ses i misèries dels premis literaris, formada per un miler de citacions; molts anys després, el 2018, va aparèixer *Les olors en la literatura*, un recull de fragments literaris on se'ns descriuen olors de tota mena. Després d'aquesta experiència, i afinant una mica el criteri —en Vicenç, sempre volent anar més enllà—, veu la llum, el 2020, *Les pudors en la literatura*, que aplega textos de Conrad, Maria Mercè Marçal, Harper Lee, Italo Calvino, David Foster Wallace, Virginia Woolf o Salvador Espriu. Amb altres obres com *El llibre de l'any* (2011), amb il·lustracions de Joan Mateu o *La lletnia viatgera* (2013), il·lustrat per Joan Riera Calabús, explora altres possibilitats creatives.

La tasca docent va ser també un dels pilars de la seva vida i del seu compromís amb la literatura; primer com a professor de secundària i també en nombrosos tallers d'escriptura i clubs de lectura als anys noranta i als primers anys del dos mil; posteriorment, a la Universitat Ramon Llull, com a docent de màster i després com a professor, i, a partir de l'any 2013, com a impulsor, ideòleg i professor a l'Aula d'escriptura de Girona. Vicenç Pagès completa, amb aquest darrer element, el seu projecte: no només crear una

obra, un cànon i un públic lector dotat de criteri, sinó també ajudar a forjar una nova generació d'autores i autors que dignifiquin la literatura del país.

Volia parlar de la vida d'en Vicenç i al final he parlat més de la seva obra; era inevitable. Ell era la seva obra. Pel camí m'he deixat dades fonamentals; no he parlat de la seva esposa, Camil·la Massot, amb qui compartia no només la vida, sinó una passió per la llengua que va marcar, sens dubte, el seu compromís amb la literatura. Ni de la filla que van tenir, la Berta, a qui va estimar amb devoció. No he parlat del Vicenç Pagès personatge que ell va voler crear, en aparença altiu i distant, però en realitat una cuirassa per al tímida, que amagava un tarannà cordial i generós. No he parlat del terrible any 2022, a la primavera del qual va enterrar la mare i pocs mesos després, el 27 d'agost, la va acompanyar ell. He volgut parlar de l'obra perquè hi va dedicar la seva vida i esdevé el seu llegat; amb un assaig a les mans, *Kennedyana*, ens va deixar; un llibre excepcional del qual va tenir cura fins a l'últim alè. Va viure escrivint i va morir escrivint; potser aquest és el més digne epitafi que pot somiar un escriptor. Un gran escriptor com Vicenç Pagès Jordà.